

פי לפולי התנאים
DISPUTATIONES APVD EBRAEOS

Q V A S
V I R I S
SVMME REVERENDIS, AMPLISSIMIS
CHRISTIANO WEISIO
S. S. THEOL. P. P. EXTR. ET AD S. NICOL. DIAC
ROMANO TELLERO

S. S. THEOL. P. P. ORD. ET AD S. PETRI ECCLESIASTAE
IO. CHRISTIANO STEMLERO
ECCLESIAE TORGAVIENSIS PASTORI, EIVSDEMQUE
ET VICINARVM EPHORO

S. S. THEOLOGIAE LICENTIATIS
SVM MOS IN THEOLOGIA HONORES
N O M I N E
FLORENTIS SVB PRAESIDIO PRIMARII
LIPSIENSIVM THEOLOGI
D. CHRISTIANI FRIDERICI
BOERNERI

SOCIETATIS PHILOBIBLICAE
QVA PAR EST PIETATE GRATVLATVRVS
S I S T I T
M. IOHANN GOTTLIEB BOSSECK
L I P S

L I P S I A E
EX OFFICINA LANGENHEMIANA

Coll. diss. A
13, 17

a. XIII. 17.

DISSELTATIONES ABVD FERRATOS

QVA S
VIRIS
SVMME REVERENDIS, AMPLISSIMIS
CHRISTIANO WEISIO

S. S. THEOL. P. R. EXTR. ET AB S. NICOL. DUC.
ROMANO TELLERO
S. THEOL. R. R. ORD. ET AD S. PETRI ECCLESIASTAE
IO. CHRISTIANO STEMLERO

ECCLESIAE TORQVAVENSIS PASTORI, EIVSDEMQUE
ET VICINARVM EPORO
S. S. THEOLOG. LICENTIATIS
SVMMOS IN THEOLOGIA HONORES

NOMINE
FLORENTIS SVB PRAESIDIO PRIMARIAE
LIPSIVM THEOLOG.
D. CHRISTIANI ERIDERICI
BOERNERI

SOCIETATIS PHILOSOPHICAE
QVA PAR EST PIETATE GRATVLTARVS
M. IOHANNIS GOTTLIEB BOSSACK

LIPS.
LIPSIÆ
ET OFFICINA LUGDUNENSIS

5.

V I R I
SVMME REVERENDI, AMPLISSIMI
PATRONI AC FAVTORES
HONORATISSIMI.

Lubens VOBIS, quod iussus sum societatis nomine, summae animi laetitiae testimonium offero. Gratulatur sibi hodie, tantos VIROS quod olim sodales suos exoptatissimos habuerit, societas philobiblica; tantos inquam VIROS, quorum eruditionem pariter ac pietatem non nostra solum Academia, aut Torgavia tantum, verum exteri quoque, optime quidem, multum abest, ut satis cognouerint, cognoscunt tamen, laudant, mirantur. VESTRA in Ecclesiam pariter ac Academiam, non satis laudanda sunt merita, tanta cum existant, ut omnium bonorum applausum mereantur. Nolitis igitur, rogo, a me pro meritis laudes expectare, aptior cum sim VOS mirari, quam animi dotes, oris suavitatem, indefessumque laborem quem ecclesiae causa in dies subitis, omnia, verbo, quae et summus omnium rerum largitor VOBIS concessit, VOSque VOBISmet ipsis, diligentia eximia acquisitis, satis enarrare, nedum verbis iactare. Sed quod me iubet cogitatio-

gitationum debilitas, orisque infacundia, silentium, *VESTRA*
humanitas, *VESTER* ab omni ambitione remotissimus animus,
excusare, immo iubere videtur. Taceo igitur, aptioribus relin-
quens, ut *VESTRAM* gloriam praedicent; taceo tamen ita, ut
non possim non societatis nostrae nomine, et nostra gaudia de obla-
tis honoribus, et deditissimum animum publice declarare. Sum-
mus Servator, *VOBIS, VIRI SUMME REVERENDI,*
semper adsistat, animi corporisque vires seruet, adaugeat, labores
fortunet, iisque quos dudum meruistis, hodie autem demum colla-
tos accepistis, summos in Theologia honores, iisdem inquam, quam
diutissime frui patiatur. Concedat hoc Deus O. M. Ecclesiae,
concedat huic Academiae, concedat nobis, concedat et mihi. In-
columem praestet *VESTRAM SPLENDIDISSIMAM*
FAMILIAM, urbis nostrae Torgaviaeque decus, *VESTRVM*
gaudium. Ut verbo complectar, omnia *VESTRA* vota adim-
pleat, superet. Sic non poterit non omnium bonorum desiderio sa-
tisferi, non poterit non nostra Academia et Ecclesia optima quae-
uis sibi promittere, non poterit non ex animo gaudere. Hoc no-
stris demum precibus concedatis, rogamus, ut nostram societatem,
nosque singulos, *VESTRIS* precibus, Fauori ac Patrocinio com-
mendatos habeatis. Idem a *VOBIS* et mihi, expetere liceat,
cumque et in me plurima *VESTRVM, TVI* inprimis *S. R.*
WEISI, extent merita, gratum nunc animum accipiatis, nam
plura praestare non possum. Benignis oculis tenue hocce, et
nostrae societatis et mei in *VOS* deditissimi animi accipiatis si-
gnum, sique non digna *TANTIS VIRIS* proferam, id magis
virium, quam voluntatis tenuitati tribuatis. Scribebam Lipsiae
d. IX. Febr. A. O. R. cIdo Idcc XXXXI.

A 2

פילפול התנאים

Disputaciones iure inter praecipua veritatem confir-
 mandi media referuntur, hinc omnium, literas sal-
 tem amantium populorum consensu, in orbem li-
 terariam sunt introductae. In Ebraeos quo-
 dammodo iniurii essemus, nisi eandem consuetudi-
 nem et nunc et olim apud eos floruisse, adfirma-
 remus. Disputationum autem nomine mihi ve-
 niunt, inter eruditos mixti sermones, quibus veritas contra ob-
 iectiones stabilitur. Societatis Philobiblicae leges postulant, vt
 non modo sanctissimas doctrinas, quas Scripturarum S. Volumen
 nobis praecipit, rite ex fontibus ipsis eruamus, verum et contra
 obiectiones motas, rite defendamus. Non igitur vt spero
 iniique agam, si huius societatis nomine, de disputationibus
 inter Ebraeos vsitatis, differam. Accedit, quod parum haecenus
 de hoc ipso themate, quantum constat, inter eruditos sit moni-
 tum, sique *URSINVM in Antiquitatibus hebraicis Scholastico Aca-*
demieis, Hafniae 1702. Cap. X. p. 161. sqq. et Cl. NEUBAVERVM in
diff. de Iure disputationum apud omnes omnino gentes, exceptis Mu-
hammedanis, Hal. Magd. 1731. Cap. II. p. 11. exceperis, reliqui raro
 nomen tetigerunt, rarius aliquid ad rem spectans proposuerunt.
 Tentabo igitur quid humeri ferant, quidque ex parum haecenus
 mihi apertis Rabbinorum latebris, eruere possim, est enim ad hanc
 rem *חוקתה באורח קלילין* viatici parum, in via longinqua.

Est genus hominum, qui nihil magis absurdum, Iudaicorum
 librorum scriptoribus, nihil censura sua dignius, omnibus iis quae

VI

Iudaei dixerunt, fecerunt, reputent, clamitent. Qualis vero ab iis expectari potest censura, cum ipsi plerumque nec legerint nec viderint, imo nec legere possint, multo minus intelligere ebraeo idiomate scriptos libros. Non omnibus sane datur hunc adire Corinthum, cum nec omnes sensum Rabbinorum, licet eosdem legant, intelligant, nec omnes acumen eorum, et sublime, quod in his scriptis latet, sentiant. Non mihi hoc sumo, omnes vno ore vt laudibus eueham scriptores, vt omnes omnium sententias adprobem, tantum tamen nemo non vel paululum mystis Rabbinorum imbutus mihi largietur, ingenium summum, indefessum aborem, iudiciiue haud parum ex scriptis eorum, imprimis antiquiorum, elucescere; quodque forte fabulosum et anile adparet, minus tale videbitur, si morem illorum loquendi, vno verbo si allegorias illorum scies. Velim hic legi quae doctissimus MAIMONIDES in Comment. ad Mischnaioth tr. סנהדרין cap. X. fol. 190. b. sq. differit, vel si quem non licet adire ebraicum idioma, euoluat Celeb. Surenhusii editionem Mischnae T. IV. ad Cap. XI. dicti tractatus p. 259. sq. quod enim et in Talmudis Babylonici Opere ipso Amstelodami 1644. sq. edito et in Surenhusio est caput X. in Mischnaioth cum Comment. Maimonidis et Obadiae de Bertenora Riuae 1559. edito *) caput est XI. et contra quod illic est XI. hic est X. Vel si etiam haec ita se non haberent, licebit tamen, summorum virorum vestigia premere, et de re quadam ex scriniis Rabbinorum petita, paucis differere, de modo nimirum disputandi apud eos recepto. Mihi autem nunc non de quavis in scriptis eorum contra dissentientes veritatis confirmatione sermo est, alias enim maximum exemplorum cumulum coaceruare possem. Nec etiam argumenta ad regulas logices accommodata expectare iubeo, licet nec hanc disciplinam plane intactam ab ipsis mansisse, vel הגיון שרל השמעת החכם ר' שמעון אגרת היוכוח dictus poterit. ** Extat quoque liber haud indocte scriptus

* Quam editionem, Summe Venerabilis olim Hamburgensium Pastor IO. CHRISTOPH. WOLFIVS in Bibliotheca sua Hebraea plane omisit, cum aliam potius, eiusdem anni Sabionetae impressam, editionem sistat.

** Edidit eam Seb. Munsterus cum versione latina Basil. 1527. Quis ille Simeon fuerit nondum constat, nec quare hic Simeon auctor dicatur, hactenus fuit evictum, cum non nisi titulus hoc nomen sistat. Potius cum laudato

dictus R. Schem Tou ben Ioseph ben Palkeira auctore, in quo disputationes philosophicae inueniuntur, inprimis de hoc argumento, quod studium Legis et Philosophiae inuicem non pugnent. Plures si spatium permitteret, libros adducere possem, qui probarent, Philosophiae studium minime a Rabbinis alienum esse. Sit mihi autem nunc fermo, de publice institutis disceptationibus, quibus quamlibet proponere sententiam, et cuilibet sententiae obiicere licebat, modo vt veritas inde eliceretur. Tales in gente Ebraea in vsu olim fuisse iure mihi adfirmare videor.

Duo autem inprimis tempora singulis annis exposita eiusmodi disputationibus erant, mensis Elul et mensis Adar. Sic enim התלמידים הבאים מכל המקומות שהם יושבים ומתקבצים ובאין מכל המקומות בחדש כלל שהיה חרש אלול בימי הקיץ ואחר בימי החורף i. e. Discipuli veniebant ex omnibus locis vbi habitabant: veniebant et congregabantur ex omnibus locis mense Calla, ille est mensis Elul, tempore aestatis, et semel tempore hyemis. Et qualis mensis in hyeme fuerit, mox dicitur, scilicet Adar ובאין כלם ויושבין לפני ראשי הישיבות ובאין ובהם וגו' et in mense Adar dixit ad eos etc. et iterum legitur ובאין כלם ויושבין לפני ראשי הישיבות ובאין ובהם וגו' et venerunt omnes et sederunt coram Rectoribus in Adar et in Elul. Coincidit autem Adar cum nostro Februario, et Elul cum Augusto. Non tamen in his mensibus,

omnes laudato nec satis laudando Wolfio no. 1594. adfirmarem, ipsum Mosen ben Maimon, hunc librum conscripsisse, cum praefatio ita incipiat בן חבור ר' מיימון ו' i. e. Dixit Rabbi noster Moses filius honorati R. Maimon bonae memoriae. Constat enim hunc morem esse Rabbiorum, vt plerumque libros suos inprimis praefationes cum commemoratione sui nominis incipiant; sic v. c. R. Immanuelis ס' מהברות ita in fronte habet i. e. Dixit Immanuel filius honorati R. Salomo, b. i. m. vt alios libros taceam. Scripta est autem illa Logica primum lingua Hagarena, quod finis libri tradit, transtulitque eandem Moses filius Samuelis. Verba sunt בשלם החבור ברצון השם ית' ועזרתו והעתיקו אל לשון עברי מלשון הגרי i. e. finit בן חבור ר' משה בן החכם הפלוסוף ר' מואלש בן תבון ספרדו זכרונו לב' opus hoc ex voluntate Dei benedicti arque auxilio eius; quam in linguam Ebraeam transtulit de lingua Hagarena Rabbi noster Moses filius sapientis Philosophi Rabbi Samuelis filii Thubonis Hispani, bonae memoriae. Occurrunt in hoc libro, omnia vocabula, quae in logica aliqua expectari possunt, eaque explicata exemplisque comprobata. Liber hic sane non parum utilitatis adferet iis, qui scripta Rabb. legere volunt, modo in plurimum manibus esset.

omnes dies talibus destinati erant exercitationibus, sed tantum dies Sabbati, quod idem ירחסין li. c. adfirmat וכשירצוה ראש ישיבה לנסותם בגירסתן יודעו עליו כלם כד' שבתות כל י. e. cum autem princeps academiae aliquem tentare volebat circa studium suum, constituebat omnibus quatuor sab-batha mensis Adar.

Disputantes igitur erant תלמידים qui minime tales erant, qui adhuc discere debebant, sed qui iam antea didicerant, quod ex Talm. Bab. tr. שבת fol. 114. a. satis apparet ואמר רבי יוחנן איזהו תלמיד חכם הממנין אותו פרנס על הציבור וזה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר ואפילו במסכת Et dixit R. Iohanan qualis est discipulus sapientum? ille quem praeficiunt congregationi pastorem: ille qui si eum interro-gent aliquid ex Gemara quovis in loco potest respondere, et quam-vis quaestio sit ex tractatu de sponsa. Et iterum dicitur רבי יוחנן איזהו ת"ח כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומר, למאי נפקא מינה למנוייה פרנס על הצבור, אי בחדא מסכתא Et dixit R. Iohanan באתריה, אי בכלי' תנייורה בריש מתיבתא quis est discipulus sapientum, qui, ex quocunque loco Gemarae eum interrogent, possit respondere. Qualis inde mihi vtilitas? ad constituendum pastorem congregationis, si possit respondere ex vno tractatu, in sua ciuitate; si in omnibus est insti-tutus, vt possit constitui Rector Academiae. Quod autem in hoc loco de תלמידים postulatur, illud tractatu תענית fol. 10. b. ex parte illis qui יחיד ואיזהו תלמיד יחיד כל שראוי למנותו פרנס על הציבור, תלמיד כל ששואלים אותו דבר הלכה בלמודו ואומר ואפילו במסכתא Resp. תלמיד יחיד est ille, et quisnam est יחיד Quisnam est רכלוה, qui dignus est, vt praeficiatur pastor Synagogae, תלמיד est ille, qui si interrogent eum aliquid de traditione in doctrina sua, ha-bet quid respondeat, etiam ex tractatu כלוה. Videtur igitur, nulla esse differentia inter תלמידים et יחידים in pri-mis cum paulo ante adferatur אמר ארם יאמר ארם תלמיד אני איני ראוי להיות יחיד, אלא כל תלמידי חכמים ego sum, Tradiderunt Rabbini, ne dicat aliquis, יחידים i. e. non idoneus sum, qui fiam יחיד, omnes enim discipuli sapien-tum sunt יחידים Sed haec posterior assertio in sequentibus reiiicitur, quando aliorum Rabb. sententia memoratur huius teno-ris: תנו רבנן לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה תלמיד עושה tradi-

tradi-

tradiderunt Rabb. non omnis, qui vult se ipsum facere יחיד hoc
 facere potest, qui autem vult se facere תלמיד facere potest. Vno
 verbo יחיד maior est quam תלמיד licet etiam יחיד interdum di-
 catur תלמיד. Omnem autem differentiam תוספת ad hunc locum
 ostendit. Lubet adscribere: יחיד איזהו כו' הראוי למנותו פרנס על הציבור להיות
 פרנס ואיזהו תלמיד, כל ששאלין דבר הלכה בכל מקום וכו' וקשה דהכא משמע דקרי תלמיד אותו
 שידע להשיב כששאלין לו דבר הלכה בכל מקום ואומרה, והתם אמרוק במסכת שנת דפרק אלו
 קשרים, איזהו תלמיד הראוי למנותו פרנס על הציבור כשידע להשיב כל ששאלין דבר הלכה
 ואפילו במסכת כלה, אלמא הראוי למנותו פרנס על הציבור, הוי כשידע להשיב, והכא
 משמע דאותו הראוי למנותו פרנס הוי מילתא אחריתי, ועוד דהכא משמע דיחיד עדיק
 מדקאמר דהמוך לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה אבל הרוצה לעשות עצמו תלמיד עושה,
 ויש לומר דיש חילוק בתלמיד, דדוקא כשהרב בא אל מקום אחד וכל התלמידים אצלו
 זה שואל אל הרב חמה שהוא לומר וזה שואל ממקום אחר ואותו הרב יודע להשיב
 לכל התלמידים לכל אחד ואחד כפי שאלתו ואפילו במסכת כלה זהו יחיד דעדיק מתלמוד
 דהכא ונקרא תלמיד, התם דפרק אלו קשרים אותו יחיד למנותו פרנס על הציבור
 אבל אם אינו יודע להשיב אלא במסכתא שלו נקרא גם כן תלמיד ומה מירי הכא
 Quisnam est יחיד etc. qui dignus est, vt constituatur pastor
 congregationis, vt sit pastor. Et quisnam est תלמיד? omnis, qui
 interrogatur ex quouis loco gemaræ etc. Quæstio est; hic enim
 intelligitur talis תלמיד qui possit respondere ad omnia loca
 de quibus interrogatur ex gemara, et eadem possit explicare,
 et illuc dictum est in tr. אלו קשרים (fol. 114.) capite שבת
 Quisnam est תלמיד qui dignus sit vt constituatur pastor con-
 gregationis? ille qui potest respondere ad omnem quaestio-
 nem ex gemara, etiam ex tr. כלה. Inde concludendum est
 quod ille qui dignus sit constitui pastor congregationis, sit ille
 qui potest respondere, et hic intelligitur ille, qui sit dignus
 constitui pastor. Contraria igitur sibi sunt haec duo loca.
 Porro ex nostro loco concludi potest, quod יחיד melior sit
 (quam תלמיד) quia statim adiicitur, non omnis qui se ipsum
 vult facere יחיד se potest facere, ast qui se ipsum vult facere
 תלמיד, se potest facere. Ad hoc respondetur. Est diffe-
 rentia aliqua inter תלמידים, necessaria est haec explica-
 tio. Quando Rabbi venit in locum aliquem, et omnes תלמידים
 sunt penes ipsum, hic תלמיד interrogat Rabbi, quod ipse
 docuerat, alius aliud quaerit, et hic Rabbi potest respondere
 omnibus תלמידים unicuique ad quaestionem suam, quam-

X
 uis sit quaestio ex tr. כלרי talis Rabbi est יחיר et melior
 est, quam תלמיד de quo hoc loco sermo est, et hic יחיר
 tamen dicitur תלמיד. Illuc in capite קשרים sermo
 est de tali qui vere constitutus est pastor congregationis, et ta-
 men nescit ex alio tractatu quam ex suo (quem scilicet expo-
 suit) respondere, hic etiam dicitur תלמיד, et de tali hic ser-
 mo est (quando scil. dicitur, quod se non possit facere יחיר
 conf. quae de voce תלמיד monuit Lightfootus Hor. Hebr.
 et Talm. in quatuor Euangel. p. 231. sq.

His תלמידים, quia sine dubio hic generali vocabulo
 dicuntur, vt et יחירים sub se comprehendant, ראש ישיבה
 f. Rector Academiae singulis conuentus eorum mensibus ali-
 quem tractatum adsignabat, vt eum tempore illo quo domi-
 erant perlegerent, vt eo magis apti essent ad disputationes de
 rebus in eo occurrentibus instituendas. Docet hoc יוחסין
 fol. 124. b. וכל אחר ואחר מן התלמידים במקומו גורם
 ומעיון כל אותם ה' חרשים המסכתא שאמר להם
 ראש ישיבה בצאתם מעמו ובאדר אומר להם מסכתא
 פלונית נפרש באלול וכמו כן באלול אומר להם
 תלמידים Et vnusquisque ex
 in loco suo legebat et studebat eo quinque mensium inter-
 uallo, illum tractatum, quem ipsis adsignauerat Rector Acade-
 miae, quando ab ipso discedebant. In mense nimirum Adar
 dixit eis: tractatum hunc vel illum declarabimus mense Elul,
 et eodem modo dicebat mense Elul: tractatum hunc vel il-
 lum legemus in Adar. Quando deinde tempus praescriptum
 veniebat, in locum congregationis הווער בית dictum, ac-
 cedebant, ibique coram Rectore elatiori in sella, quae
 מאתורי הגדר audiebat, locum obtinente, vel stabant vel se-
 debant.

Est quidem communis prope virorum doctorum sen-
 tentia, non licuisse sedere, quando de lege diceretur, quam
 inprimis Vir de his literis immortaliter meritus WAGEN-
 SEILIVS tr. סוטה cap. 9. p. 315. sq. edit. totius Mischnae
 Cel. Surenhusii T. III. defendere annitur. Fundamentum
 huius

huius sententiae ex verbis Talm. Babyl. tr. מגילתא fol. 21. a
 repetendum est חנו רבנן מימור משה וער רבן גמליאל
 לא היו למידין תורה אלמ מעומר משמת רבן גמליאל
 ירד חולי לעולם והיו למידין תורה מושב
 Rabbini, a diebus Mosis vsque ad aetatem Rabban Gamalielis,
 non discebant legem nisi stantes, sed mortuo R. Gamaliele
 aegritudo inuasit mundum, adeo vt discerent deinde legem
 sedentes. Prouocant Gemarici ad tr. סוטר fol. 49. a.
 quando dicunt ודינו רתנן וגו' et hoc est quod traditum est;
 locus autem tr. סוטר ita habet: משמת רבן גמליאל הזקן
 כטל ex quo obiit R. Gamaliel senex, periit honor legis et mortua est mundities
 et sanctimonia. Non enim verum morbum esse intelligen-
 dum, vel ipse effectus docet, cum morbus nihil efficere posset,
 vt fani sederent. cf. ס' יוחסין fol. 54. a. Nec etiam haec ver-
 ba tr. מגילתא ita sunt explicanda, ac si nunquam sederint
 docentes vel discentes, potius ipse Raschi aliud adferere vi-
 detur, quando in dicto tractatu ad verba Gemarae ואמר רבי
 אבהו מניין לרב שלמא ישב על גבי מטרה וישנוה
 et dixit Rabbi Abihu vnde scimus, quod Rabbi non licuerit sedere in lecto et praelegere disci-
 pulo sedenti humi; *) R. Salomon Izchack haec monet
 שלמא ישב על גבי המיטה אלמ או שניהם על גבי
 המיטה או שניהם על גבי קרקע Non sedet super lecto, sed
 aut ambo (scil. et docens et discens) sedent in lecto aut am-
 bo in terra. Sensus igitur supra citatorum verborum hic esse
 videtur: A tempore Mosis ad mortem Gamalielis ex arbitrio
 docentis pependit, an velit sedere, an velit stare, ita tamen
 vt semper ad voluntatem praedicantis, omnis coetus se ac-
 commodauerit. Post mortem autem Gamalielis semper se-
 derunt addiscentes legem. Hanc si adsumimus explicatio-
 nem

B 2.

*) Optime huc quadrare videtur illud praeceptum Iose ben Ioëzer in
 Talm. B. tr. פרקי אבות fol. 25. col. 1. ויהי מהאבק בעפר רגליהם
 et esto puluerifans te in puluere pedum eorum cf. Obad. Barten. in h. fol. 212. a.
 cf. etiam Leusdenium et Fagium apud Surenhus, T. IV. p. 412.

nem, optime historiam illam quam Talmud Hierosolymitanum tradit, cum hoc dicto conciliare poterimus. Liceat totam narrationem transcribere, cum simul egregium exemplum disputationis institutae sistat. Verba ut in tr. **ברכות** fol. 7. col. 3. sq. occurrunt, ita fluunt: **מעשה בתלמיד אחר שבא ושאל את רבי יהושע תפילת הערב מהו אמר ליה רשותי בנה ושאל את רבן גמליאל תפולת הערב מהו אמר ליה חובה אמר ליה רבי יהושע אמר לי רשותי אמר לו למחר כשאכנס לבית הוועד עמוד ושאל את ההלכה הזאת למחר עמד אותו תלמיד ושאל את רבן גמליאל תפילת הערב מהו אמר לו חובה אמר לו הנה רבי יהושע אמר לי רשותי אמר רבן גמליאל לך יהושע אתה הוא אומר רשותי אמר ליה לאו אמר לו עמוד על רגליך ויעידוך והיה רבן גמליאל יושב ודורש ורבי יהושע עומד על רגליו עד שריננו כל העם ואמרו לרבי הצפירת התורגמן הפטר את העם אמרו לרבי זינן החזן אמרו התחילי ואמר התחילו ועמדו כל העם על רגליהם Historia ואמרו לוכי על מי לא עברה רעתך תמיד וגו' וגו' est de discipulo quodam qui venit et interrogavit Rabbi Iosua, oratio vespertina cuius qualitas est? Respondit illi, arbitraria. Venit et interrogavit Rabban Gamaliel, oratio vespertina qualis est? Dixit ad eum, est ex officio. Cui alter, nonne R. Iosua dixit ad me, esse liberam? Dixit ad eum, cras quando ingrediar domum congressus, sta et interroga de hac re. Prostitit ille discipulus, et interrogavit Rabban Gamaliel, oratio vespertina qualis est? Dixit ad eum, est ex officio. Et alter, at ecce R. Iosua dixit esse liberam. Dixit ad eum (scil. Gamaliel ad Iosua) exurge in pedes tuos, ut in te testentur. Et erat R. Gamaliel sedens et exponens, et R. Iosua stabat ad pedes eius usque tum acclamaret ei omnis populus. Dicunt ad R. Chotspith interpretem, dimitte populum. Dicunt R. Zinnun Hachazan incipe; et dixit, incipite. *) Et stetit omnis populus in pedibus suis, et dixerunt ad**

*) Clarius haec verba in hoc tractatu quam in תעניות expressa sunt. Cum

LIGHTFOOTVS l. c. p. 742. fqq. huc iure refero, vt taceam
 Marc. III, 32. 34. Hinc etiam יוחסין adfirmat discipulos se-
 disse coram rectore, verba sunt וְכַאֲשֶׁר יוֹשְׁבֵין לְפָנָיו
 ראשי השיבות באדר ובאלול וראש השיבור עומד
 עליהם ער גרסתם ופורק אותם Venerunt itaque
 omnes et sederunt coram rectoribus Academiarum in Adar
 et in Elul, et rector Academiae stabat super eos, super stu-
 dium ipsorum, et eos examinabat. Non tamen omnibus
 תלמידים vnus sessionis locus eademque dignitas fuit, potius
 octo fuerunt ordines; in primo qui sedebant, dicebantur
 ראשי כלות, et ex his priores tres חברים audiebant, reliqui
 septem ראשי כלות ita nominabantur, quia quilibet ex illis
 praeerat ordini alicui ex septem sequentibus: וזה סדר
 ישיבתם ראש ישיבור יושב ולפניו עשרה אנשים, והוא
 נקראת דרא קמיה ופניהם אל פני ראש ישיבור,
 והעשרה שיושבין לפניו מהם ראשי כלות
 וג' חברים, ולמרה נקראו שמו ראשי כלות,
 שכל אחד מהם ממונה על עשרה מן הסנהדרין
 Et hic est ordo academiarum
 illarum. Rector sedebat, et coram eo decem viri, et illa (sc.
 series) dicebatur קמיה prima habitatio, et facies eo-
 rum erant directae, ad faciem Rectoris. Et ex his decem,
 qui sedebant coram eo, nonnulli erant ראשי כלות capita
 communitatis, et tres חברים focii. Et quare dicebantur
 nomina eorum ראשי כלות quia quilibet ex ipsis praefe-
 ctus erat decem ex Sanhedrin, et hi dicebantur אלופים
 Omnibus tamen licuisse de rebus Theologicis differere, licet
 hoc inprimis ראשי כלות competeret vel sequentia docent. Sa-
 lutabant autem se inuicem quando conuenerant, omnesque
 Rectorem salutabant, eundemque rogabant, vt explicationem
 suorum dubiorum addere velit. והם מכבדין זה את זה והכל
 מכבדין את ראש ישיבור ושואלין איתו פתרון, ואין אחד
 מהם יכול לדבר בפניו עד שיתן לו רשות, והם מדברים
 כל אחד ואחד כפי חכמתו, והוא מרחיב להם דבריו
 בפתרון

בפתרון כל הלכות והלכות, עד שיתברר להם הכל

Et ipsi se inuicem salutabant, et omnes salutabant Rectorem, et ab eo interpretationem petebant. Neque fas erat cuiquam illorum loqui coram eo, nisi ei Rector dedisset veniam. Quilibet autem eorum loquebatur secundum sapientiam suam, et ipse dilatabat ipsis verba ipsorum, interpretando singulas halakas, donec eis omnia clara reddita fuissent. Et iterum fol.

125. a. haec verba leguntur: ולשאר חתלמידים אינו צריך

להודיע אל כל אחד ואחד וגורם באיזה מסכתא שירצוהו

וכך היה מנהגם בתשובת השאלות בכל יום מהחדש אדם

מוציא אליהם כל השאלות שהגיעו אליו ונותן להם

דשות שישיבו תשובה עליהם, והם מכבדין אותו

ואומרין לו למה נשיב בפניך עד שהונת תוקף בהם, ואז

מדברים כל אחד ואחד לפי דעתו לפי חכמתו ומקשין ומפרקין

ונושאין ונותנין בכל דבר ודבר ומעיינין יפיהו

i. e. Caeteros vero discipulos opus non erat probare, sed

vnusquisque recitabat in eo tractatu, quo ei magis placebat,

et haec erat consuetudo eorum in responsionibus ad interro-

gata singulis diebus mensis. Quilibet proponebat eis postu-

lata, quae obueniebant ei, et concedebatur licentia respondendi

ad ea. Ipsi autem honorabant eum et dicebant: Non respon-

debimus coram te, quousque ipse validus sis in eis, et tunc

loquebantur singuli secundum suam sapientiam et argumen-

tabantur, diuidebant, sustollebant, et reddebant ad vnum

quemque sermonem, et optime respiciebant. Haec non

differunt ab eis, quae in פרקי אבות cap. 5. fol. 30. col. 1. re-

quiruntur a sapiente חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו

בחכמה ובמנין, ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נכהר

להשיב, שואל בענין ומשיב כהלכות, ואומר על ראשון

ראשון ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע

i. e. Sapiens non loquitur coram eo, qui maior est ipso in sapientia et in aesti-

matione. Non interpellet verba focii sui, neque terretur,

respondere. Interrogat quod res est, et respondet conue-

nien-

nienter. Respondet ad primum primo, et ad postremum postremo, et quod non audiuit, dicit non audiui, et confitetur, quod verum est. cf. Obadiam de Bert. in h.l.fol.218. col. a. Rector igitur Praefidis quasi locum obtinebat, respondentis autem vices in se suscipiebat, quem Rector hoc iubebat, reliquis opponentibus, cuicumque libuit, et tunc demum Praefes dubium soluebat. Sic enim **וכשירצה ראש ס' יוחסין** fol. 124. b. **ישיבה לנסותם בגירסתן יועדו עליו כולם בר שבתות כל חדש אדר' והוא יושב והשורה אי גורסין לפניו ושאר השורות שומעין ושותקין וכשמגיעין למקום הצריך להם לדבר ידברו בו בינם לבין עצמם וראש ישיבה שומע אותם ומכין את דבריהם ואחר כך קורא והם שותקין ויודעין שכבר הבין מחלוקתם וכששלים קריאתו דורש וגורס באותה מסכתא שגרו בו בימי החורף כל אחד ואחד בביתו ומפרש בכלל דבריו הדבר שנחלקו בו התלמידים ועתים Cum autem Princeps Academiae aliquem tentare volebat circa studium suum, constituebat (tempus) in quatuor Sabbatis mensis Adar. Ipse autem sedebat. Et recitabat vna classis, reliquis audientibus et silentibus. Cum autem perueniret ad locum, de quo esset loquendum, loquebantur de eo ita, vt eius substantia probe intelligeretur. Rector autem audiebat ipsos, et intelligebat eorum verba. Postea legebat ipsis silentibus et intelligentibus, quia iam intellexerat controuersiam eorum. Et cum absoluta fuerat lectio illius, fermocinabatur et recitabat supra tractatum cui studuerunt diebus hyemis, quilibet in propria domo, et explicabat illum compendiose, sicut et rem controuersam inter studiosos, et nunc quam ab eis postulauerat, ipse faciebat explicationem. Ex quibus simul patet, quale nomen disputantibus fuerit impositum. Opponens audiebat **שואל** interrogans, respondens dicebatur **שומע** et **משיב** audiens et respondens. Talis quidem ordo vt nunc exposuimus, tantum in Academiis obseruatus videtur, vbi fuit **ראש ישיבה** cum aliis in locis vbi tantum Syne-**

Syne-

Synedrium, nec obseruari potuerit. Sufficiebant enim teste
 MAIMONIDE duo sapientes, quorum alter poterat docere,
 alter audire et interrogare et respondere, ad synedrium con-
 stituendum, *) verba sunt in משנת תורה seu יד חזקה T.
 IV. tr. סנהדרין cap. i. fol. 228. a. כל עיר שאין בה שני
 חכמים גדולים אחד ראוי ללמד ולהורות בכל התורה
 כולה ואחר יודע לשמוע ויודע לשאול ולהשוב אין משיבין
 בה סנהדרין אפ על פי שיש בה אלפים משראיה
 סנהדרין שיש בה שנים אלו אחד ראוי לשמוע ואחר ראוי
 לדבר הרי זו סנהדרין היו בה שלשה הרי זו בינוניה
 היו בה ארבעה יודעים לדבר הרי זו סנהדרין חכמה וגו'
 in vrbe in qua non sunt duo sapientes magni, alter aptus ad
 docendum et ad instruendum in tota lege, et alter sciens au-
 dire et interrogare et respondere, non constituunt syne-
 drium; quamuis ibi mille Israelitae essent. Synedrium, in quo
 sunt duo, vnus aptus ad audiendum et vnus aptus ad loquen-
 dum, ecce hoc est synedrium. Si sunt ibi tres, ecce hoc est
 non nimis magnum. Si sunt ibi quatuor qui sciunt loqui,
 ecce illud est synedrium sapientiae. Non tamen omnes in
 eo conuenere, duos tantum sufficere, cum potius Talm. Bab.
 tr. סנהדרין fol. 17. b. adfirmet requiri tres כל עיר שאין
 בה שנייה לדבר ואחר לשמוע אין משיבין בה סנהדרין
 ובכיתר היו שלשה וכיבנה ארבעה ר' אליעזר ור' יהשע ור'
 Vrbs in qua non sunt duo ad loquendum,
 et vnus ad audiendum, in ea non constituunt synedrium. In Bit-
 ther fuerunt tres, et in Iabne quatuor R. Eliefer, R. Iofua, R. Akiba
 et Simeon Themanita. cf. R. Abraham ben Diur ben David
 ad Maimonidem, vt et Ioseph ben Karo in כסף משנה ad
 C l. c.

*) Distinguendae omnino sunt synagogae, synedria et scholae. Facit
 hoc R. Salomo Izchack in Comment. ad tr. כתובות Babyl. fol. 105. a.
 בתי דיין של עשרים ושלשה בתי כנסיות להתפלל, בתי מדרשות למשנה
 Domus iudiciorum viginti trium
 virorum: domus congregationum ad orandum: domus disquisitio-
 num ad discendam Mischnam et Talmud. Domus scribarum ad in-
 stitutionem puerorum. בתי דיין sunt synedria, בתי כנסיות sunt syna-
 gogae, בתי מדרשות sunt Academiae, בתי ספרין sunt scholae. Cf. de
 discrimine inter haec quatuor Vrsum l. c. C. III. p. 50. sqq.

l. c. Siue autem sufficiant duo siue tres siue quatuor, tantum tamen constat, in tali synedrio non potuisse ordinem illum, quem in Academiis vidimus, seruari.

Res controuersae de quibus disputabatur, dicebantur דברים רבים quo caeteroquin omnis res, omne dictum et factum denotatur Talm. Bab. tr. ברכות fol. 51. b. אלו דברים שבין בית שמאי ובין בית הלל Illae sunt res controuersae inter Sammaeanos et Hillelaeos. Ipsa vero disputatio מחלוקת dicebatur כל מחלוקת פרקי אבות cap. 5. fol. 30. col. 4. שיהיה לשם שמים סופה omnis disputationis, quae propter Deum fit, finis est etc. Dicebatur etiam פילפול cf. ס' יוחסין fol. iii. b. פלוגתא l. c. vt alia nomina taceam, inter quae tamen פילפול iure primo loco erit habendum. Fuerunt autem hæ controuersae, vel potius illae res de quibus disputare solebant, nunc maioris momenti, nunc etiam minoris pretii. Disputationem de re graui, an scilicet oratio vespertina sit libera, an vero necessaria, supra ex Talm. Hieros. tr. ברכות fol. 7. col. 3. adduximus, cum contra Rabboth fol. 90. col. 3. edit. Anstel. 1641. exemplum exhibeat quaestionum minoris ponderis. רבינו הוה עבר ערל סימוניא ויצאו אנשי סימוניא לקראתו אמרו לו רבי תן לנו אדם אחד שיהיה מקרא אותנו ושונא אותנו ודן את דינינו נתן להם ר' לוי בר סוסי ועשו לו בימה גדולה והושיבו אותו למעלה ממנו נתעלמו דברי תורה מפיו שאלו אותו ג' שאלות אמרו לו גרמת ובמה היאך חולצת ולג' השיבן רקקה דם מהו ולג' השיבן כלום אמרו דלמנא לית בר אולפן בר אגרה הוה ג' i. e. Rabbenu transiit ad Simonenses, et egressi sunt viri Simonenses. Dixerunt ad eum: Rabbi da nobis virum qui nos erudiat, et iteret nobis, et iudicet iudicia nostra. Dedit ipsis R. Leui bar Susi, et struxerunt ipsi suggestam magnum, et adduxerunt eum in superius; et oblitus est verba legis. Proposuerunt ei tres quaestiones. Dixerunt ad eum: truncata est fratria, quomodo per eam extrahendus calceus? sed nihil respondit. Si exspuit sanguinem quomodo tunc? sed nihil plane respondit. Dixerunt, non eruditus est in hac doctrina,

strina, forte explicationes mysticas nouit etc. Qui explicationem horum quaestionum legere cupit, sequentia dicto loco euoluat. In his disputationibus quae referente Abarbanelle in Pirk. Aboth, non instituebantur לקנטר ולגזל להתגבר זיה על זה כי אם להוציא האמת ולגלות מצפוני הדברים אשר יודעו מתוך המשא והמתן אשר במחלוקת vt alter alterum vexet, vel ei praeualeat, sed veritatem in lucem producat, et rerum abscondita reuelet, id quod fiat interuentu deliberationis in disceptatione. Acerbissime saepe disputatum fuit imprimis a Babylonicis sapientibus, quorum spiritum hodierni Iudaei plus duplo accepisse videntur. Talm. Bab. סנהדרין fol. 24. a. מאי רכתיב, ואקח לו את שתי מקלותי, ולאחר קראתי חובלים, נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה, חובלים אלו תח שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה, ויאמר אלי אלו בני היצאה העומדים וגו' ושנים זיתים עליו, יצאה, אמה רבי יצחק, אלו תח שבארץ ישראל שנותחין זה לזה בהלכה כשמן זית, ושנים זיתים עליו, אלו תח שבבבל שמרירין זה לזה בהלכה כזית. Quid sibi vult illud quod legitur Zach. XI, 7. *sumsi mihi bacillos duos, vnum vocavi נועם, alterum חובלים?* innuit discipulos sapientum, degentes in terra Israelis, qui suauiter se inuicem excipiunt, in pertractandis statutis religionis. חובלים ii sunt qui Babylone degunt, qui de statutis disputantes, alter alterum studet euertere. Zach. IV, 14. *et dixit ad me, illi sunt filii oleae, qui perstant etc. v. 3. et duae oleae iuxta illam.* Oleae, dixit R. Isaac: hi sunt discipuli sapientum in terra Israelis, qui in disputationibus se faciles praebent, instar olei oliuae. *Et duae oleae iuxta illam.* Hi sunt D. S. in Babylonia, qui sibi inuicem amari in disputationibus sicut olea. Huc etiam verba eiusdem tractatus fol. 29. a. pertinere videntur אמר רבי יוסי ברבי יהודה והויה לך אויב לו ולא מבקש רעתו מיכאן לשני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה שאין חשבין ברין כאחד. Dixit R. Iosi ad R. Iehudam, ille nec est amans nec quaerens malum

lum

lum eius, sicut duo D. S. qui se inuicem odio habent, nec sedent simul in iudicio. Memini etiam, me aliquando in Talmude, nescio quo loco, ad Thren. III, 6. **כמחשבים הושיבני** **אל מאיר זרה** hanc explicationem legisse **כמתי עולם** **תלמידי של בבל** hi sunt discipuli qui Babylone degant, nec alia causa huius comparationis videtur, quam infinitae illae rixae quibus omnem vtilitatem disputationum tollebant, vt ita in relatione ad vsum quem in sacris praestabant, quasi mortui essent. conf. etiam Talm. Bab. tr. **בסחיים** fol. 113. col. 2. med. Tanto affectu altercandi cum laboraret cohors sapientum Babylone viuentium, modestia contra ac pacificus animus eorum qui Hierosolymis viuebant, eo maiorem merebatur laudem, quam et Talmudici ipsis tribuunt. ll. cc. Nostras disputationes si consideramus, sique perpendimus, quam rarissime dubia mota rite soluantur, imprimis in rebus magui momenti, non adeo mirabimur, si nec apud Iudaeos contro- uersias rite solutas deprehendemus. Quod si autem tale insolubile dubium proponebatur, adsumebatur quidem sed responsioni Eliae reseruabatur. Exemplum legimus in Talm. Bab. tr. **מנחות** fol. 45. a. med. vbi quaestio quare **עליו** Ezech. XLV, 18. 19. dicatur **חטאיה** Eliae soluenda relinquitur, ter enim haec verba leguntur **פרשוהו זו אליהו עתיר לרשוהו** Periochen hanc explicaturus est Elias. Sic etiam tr. **בבא מציעא** Cap. I. ipsa Mischna fol. 20. l. ita praecipit **שטר בין שטרותיו ואינו יודע מרתי שיבו יהנה מוכח** **על שיבנה אליהו**. Si quis libellum inuenerit inter suos libellos, et nesciuerit, quomodo factum sit, relinquet donec venerit Elias. conf. quae VRSINVS l. c. p. 285. de hac re adducit loca. Verbo, res haec notior est quam vt pluribus confirmari debeat argumentis. Plura addere potuissem, si spatium permisisset, nisi que etiam reliqua quae huc pertinere videntur, ante paucos dies, a Commilitone Nobilissimo MULLERO in Schediasmate, *de academicis doctorum Iudaeorum disputationibus* explicata essent. Non igitur aliud in medium proferre animus fuit, quam quae ipsi scriptores Rabbinici nobis reliquere; quibuscum vt L. B. contentus esse velit, rogo.

* * *

Coll. diss. A. 13, misc. 17